

Historická kartografická díla České republiky pro studium vývoje krajiny

Plánka, L.: Historical Cartographic Works of the Czech Republic to the Study of Landscape Evolution. *Životné prostredie*, 2013, 47, 1, p. 3 – 7.

About landscape, its structure and even development, informs a number of historical video and text documents. They represent very clearly contemporary landscapes, vedute, parerga and later also photographs and films. Historical cartographic works display landscapes intuitively, at the level of contemporary knowledge and use, by appropriate graphic and technical means. Location, status and relationships of natural, socio-economic and technical objects and phenomena of which can now be re-studied with varying credibility. Great information potential has in this sense cartographic works that are created on the base of the original mapping and the correct geodetic and cartographic principles. In the Czech Republic, such topographical works are created from approximately the start of 18th century, detailed works of the cadastral nature about 100 years later. Without the information potential, however, are not even older image materials. In modern society, landscape studies are impacted by specialized sciences. The results are, among others, very sophisticated landscape (ecological, etc.) thematic maps. Although the identification of landscape structure, respectively its parts, from classic topographic or detailed (cadastral) map is difficult, their study provides, in historical context, unique comparative material.

Key words: landscape, historical cartographic works, Czech Republic

V odborné i laické veřejnosti se často setkáme s pojmy *mapy krajiny* nebo *krajinná mapa*. Existují mapové servery, které se názvem krajina v různých spojitostech zaštiťují a také klasická národní atlasová tvorba se podobí *krajinou*, např. Atlas krajiny České republiky (Hrnčiarová, Mackovčín, Zvara et al., 2009). Nejedno vzdělávací pracoviště nabízí výuku předmětu *mapování krajiny* a v institucionální sféře najdeme dokonce i vypracované metodické návody pro takto orientované tematické mapování např. Pellantová a kol. (1994).

S pojmem *krajinná mapa* se vypořádala řada odborníků přírodovědného zaměření; za všechny např. Kolečka (2001), který vychází z mapování krajiny, jako procesu vytváření modelu (nejčastěji krajinné mapy) konkrétní krajiny za použití kartografických výrazových prostředků a při respektování zásad kartografického znázornění, vyjadřujícího vertikální a horizontální strukturu zájmového území jako podmínku vzniku a průběhu konkrétních stavů a procesů.

Krajina jako termín vždy měla a většinou stále má intuitivně každému zřejmý, ale velice subjektivní obsah. V okamžiku, kdy se dostala do sféry soustředěného zájmu geograficko-ekologických vědních disciplín, zahrnuje vědecký přístup ke krajině zkoumání vybraných částí zemského povrchu s jedinečnou kombinací přírodních a kulturních prvků a s charakteristickou scénérií. Jsou-li pak při mapování krajiny zohledňovány její jednotlivé stavební složky, pak se nemapují každá zvlášť, jako v případě dílčích, úžeji zaměřených geovědních disciplín (klimatologie, hydrologie, botanika, pedologie aj.), ale ve vzájemné provázanosti. Takový přístup by pak existenci obsahově vyhraněných tematických map krajiny, resp. krajinných map ospravedlňoval, neřku-li

přímo vyžadoval. Lze jej ospravedlnit i aplikací okřídlené teze tvarové a celostní psychologie (gestaltismu), že „*celek (toar) je více, než součet částí*“ a že „*části jsou na celku závislé*“.

Znamená to však, že před uplatněním vědeckého způsobu zkoumání krajiny, resp. do doby než se termín krajina a příbuzné termíny nestali součástí názvu kartografického díla, mapy krajiny (krajinné mapy) neexistovaly? Nebo že snad česká kartografie objevila krajinu, jako objekt mapování až v závěru 20. století?

Existence řady definic krajiny pak odpověď na zadanou otázku ulehčí. S ohledem na odraz krajiny v historických kartografických dílech o ní můžeme uvažovat např. také jako o území, jež se po určitou dobu svézávně vyvíjelo geopoliticky, hospodářsky a kulturně v závislosti na přírodních podmínkách, vyplývajících v podstatě ze zeměpisné polohy. Rázem se nám do zorného pole *krajinných map* dostává i celá skupina map obecně zeměpisných. Vrátime-li se však k intuitivnímu, subjektivnímu pojetí krajiny, pak jistě nebude sporu o tom, že každé topografické kartografické dílo představuje cenný zdroj informací o krajině jako unikátním celku (systému), a to k datu mapování (redakční uzávěrky) daného díla. Jednotlivé složky krajiny se staly předmětem samostatného tematického mapování až poměrně pozdě. Dnes představují velmi významný a dobře propracovaný segment tematické kartografie, který však v tomto příspěvku dále nekomentuji.

Obrazové a textové poklady

Tvůrci starých kartografických děl se většinou dívali na mapované území komplexně. Způsob zákresu příslušných prvků polohopisu a výškopisu však vždy odpoví-

dal dané úrovni poznání, a tak není divu, že mnohá historická díla jsou dnes chápána spíše jako umělecká díla vhodná k výzdobě interiéru, než jako grafický záznam objektivní reality. Tento přístup vyplývá např. z toho, že značná schematičnost zákresu či dobové zvyklosti vedly tvůrce map k nadměrnému používání obrazů.

Velmi významným informačním zdrojem informací o dobové krajině jsou veduty a parerga. Zatímco parerga, obrazové či grafické výzdoby nejčastěji v rozích map mívaly spíše romantickou (náboženskou) fantaskní povahu, veduty lze již považovat za topograficky přesné malířské nebo grafické záznamy výseku krajiny obvykle v širším zorném úhlu. Byly rozšířeny, častěji jako samostatná grafická díla, především od 17. století do poloviny 19. století (obr. 1). Postupně je vytlačila fotografie.

Úroveň kartografické gramotnosti nedovoluje mnoha uživatelům klasických topografických map při jejich čtení vnímat obraz jako model typu krajiny v určitých historických etapách. Raději využijí pohledové (panoramatické) mapy nebo staré fotografie, ať již pozemní, či letecké nebo družicové. O historické krajině získávají velmi názorné a přístupné informace i ze starých filmových materiálů (i umělecky zaměřených). V této souvislosti je třeba mimořádně vyzdvihnout dílo filmového historika K. Čáslavského (1937 – 2013), např. části dokumentárního cyklu České televize *Hledání ztraceného času s názvem Vltava v obrazech*.

Letecké snímkování začalo na území České republiky v letech 1936 – 1938 a po vynucené válečné přestávce pokračovalo v roce 1946. Zpočátku byly snímky využívány jako kontrolní podklady při tvorbě map. V letech 1947 – 1956 již proběhlo první celoplošné snímkování v měřítku 1 : 23 000, které přispělo k tvorbě armádních topografických map v měřítku 1 : 25 000. Později následo-

Obr. 1. F. Richter, A. Trassler, J. K. Trassler: *Ansicht der K. Stadt Brünn vom Plateau des Augartens* (Pohled na královské město Brno z parku Lužánky). Brünn: Steindruck d. Brüder Trassler, 1825. Zdroj: Moravská zemská knihovna v Brně (Skř.1-0091.416,62,B; <http://mapy.mzk.cz/mzk03/001/023/901/2619320470/>)

valo i letecké měřické snímkování v měřítkách 1 : 12 000 až 1 : 30 000 cílené k tvorbě topografických map v měřítku 1 : 10 000. Změny ve využívání krajiny a zejména v krajině mikrostrukturu, tj. ve velikosti a uspořádání jednotlivých ploch a linií v krajině, jejich tvaru, hustotě a propojenosti, se ideálně zobrazí na opakovaných snímcích téhož území. V rámci trvalé údržby a obnovy topografických map se celé území České republiky snímkovalo v pravidelných intervalech cca 5 až 7 let. Pořízené snímky jsou archivovány péčí Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu (bývalého Vojenského topografického ústavu) v Dobrušce.

V současné době je *obrazový archiv* území České republiky dotován nejen stále aktuálními leteckými snímky, ale je naplněn a neustále doplňován i daty dálkového průzkumu Země.

Obrazovým podkladům, z nichž se dají vyčíst první informace o krajině, předcházely textové soupisy půdy pořizované za účelem zdanění pozemků. Přestože první snahy tohoto druhu lze zaznamenat již na počátku 11. století, prosadily se až od počátku 14. století, odkdy si začala šlechta svá soukromá práva na majetek zajišťovat např. zápisem v tzv. zemských deskách. České a moravské zemské desky, pozemkové knihy, železniční knihy, horní knihy, vodní knihy, obecní kroniky a pamětní knihy obcí, urbáře a historické popisy panství, dále pak souborná místopisná díla nebo např. lesní hospodářské plány, které se pro panské lesy začaly pořizovat od poloviny 18. století a jiné dokumenty převážně textového charakteru dnes slouží jako základní historický podklad především ke studiu vývoje využití půdy.

Na historicky dominantní charakter krajiny nebo události, které se k ní vztahují lze zčásti usuzovat i z užívaného geografického názvosloví (např. název obce Dubňany, kterou dnes obklopují borové porosty).

Topografické mapy

S ohledem na stupeň současného myšlení a poznání světa, se můžeme velmi obtížně vcítit do myšlení tvůrců nejstarších geografických náčrtů a obrazů, které alespoň vizuálně připomínají dnešní polohopisné náčrty, resp. mapy. Dostupné podklady zobrazují na jedné straně ve velmi malých měřítkách veškerý, tvůrcům tehdy známý, svět, nebo na druhé straně naopak v poměrně velkých měřítkách jen nejbližší okolí související s existenčními důvody, později pak i s prosazováním vědomí vlastnictví. Grafické podklady jsou k dispozici často jen v rekonstruované (pravděpodobné) podobě vzniklé z písemných záznamů až s velkým časovým odstupem. Nelze z nich tudíž dedukovat stav soudobé krajiny, jsou jen obrazem topografických a geografických znalostí své doby. Jsou obdobným měřítkem kulturní vyspělosti společnosti a projevem její vzdělanosti jako knižní, hudební, malířská aj. díla. Historický vývoj jejich obsahu byl vždy odrazem dějinného vývoje lidské společnosti, její ideolo-

gické, kulturní a technické vyspělosti. Je otázkou, které obrazové (mapové) zdroje minulosti již můžeme označit za objektivní obraz krajiny a které z nich by mohly představovat první, startovací, záznamy.

Na tvorbu map bylo dlouhou dobu nazíráno jako na uměleckou činnost, a tak nepřekvapuje tvrzení, že autor mapy (rytec) byl často fantastou. Mnohé mapy z dávné minulosti jsou poplatné ideologiím a na mnohých z nich jsou, z dnešního pohledu, chyby, např. zákres horstev a jednotlivých hor se skutečností příliš neshoduje na *Fabriciově mapě Moravy* (1569). Odhalené odchylky od dnešní topografie tudíž nejdou na vrub změně v krajině. A to ani v případě, kdy jsou zjištěny polohové disproporce vyplývající ze soudobých srovnávacích studií.

Staré mapy českých zemí mají dlouho (řádově do 17. století) příliš malé měřítko na to, aby se z nich daly čerpat podrobnější informace o využití krajiny. Zachycují převážně společensky, ekonomicky, vojensky či jinak významná sídla, důležité cesty a vodní toky. Při jejich detailním studiu ale můžeme získat o krajině i překvapivé informace, např. díky zákresu vinic na mapě Moravy, připisované *Janu Amosi Komenskému* (1592 – 1670). Podrobnější informace o organizaci území, resp. i první *krajinářsky* orientované tematické mapy jsou známy pro některá panství a velkostatky, jež jsou selektivně k dispozici v různé technické a obsahové podobě cca od 17. století (obr. 2).

Potřeba stále přesnějších topografických map v české kartografické historii byla většinou vyvolávána vojenskými zájmy, a tak je na místě otázka, zdali nebyl vojenský pohled na krajinu a mapované území příliš tendenční. Ať byl či nebyl, první mapovací práce provedené z *veřejného zájmu* srovnatelnou metodikou, byť v různých měřítcích, po území Rakouského císařství (Habsburské monarchie) začátkem 18. století, jež jsou pro české země spojeny především se jménem *Johanna Christopha Müllera* (1673 – 1721), vedly k jednotnému vykreslení reliéfu terénu, v němž lze rozlišit horské oblasti, pahorkatiny, plošiny i úvalovité oblasti.

Nejstarší mapový fond, který poskytuje ucelenou představu o stavu krajiny velkého územního celku a vynikající srovnávací materiál pro meziregionální studie a studie vývoje území v čase, tvoří soubor map tzv. (rakouských) vojenských mapování. Pokrývá období od 2. poloviny 18. století až do začátku 20. století, vezme-li v úvahu i různé revize a reambulace map třetího vojenského mapování.

Mapy prvního vojenského mapování (*Josephinische Landesaufnahme, I. katonai felmérés*, 1763 – 1785) zachycují území monarchie převážně v měřítku 1 : 28 800 před nástupem průmyslové a agrární revoluce, kdy obecně dosáhla středoevropská krajina svého nejvyššího stupně diverzity (Mackovčín, Slavík, Havlíček, 2012). Předmětem mapování byly především vojensky důležité objekty. S ohledem na měřítko mapy představovalo první vojenské mapování nejpodrobnější mapování té doby

v Evropě. Přesto se pohybují polohové chyby v horském a členitém terénu v průměru kolem 700 m a v nížinatých a rovinných terénech kolem 400 m. Použitím kombinace volných půdorysných šraf a stínování byla nově navozena, ve srovnání s dřívější kopečkovou metodou, dobrá představa o tvarech reliéfu terénu.

Z obsahového a grafického hlediska jsou mapy prvního vojenského mapování slušným základem pro studium vývoje krajiny, a to tím spíše, že je k nim připojen i vojensko-geografický popis země, který obsahuje mimo údajů vojenského charakteru i charakteristiku krajiny podle mapových listů. Spolu s Müllerovými mapami představují unikátní informační zdroj s největším rozšířením rybníků, jež následující mapové zdroje, díky výrazné redukci jejich počtu ve prospěch orné půdy, již nezaznamenaly.

Protože bylo první vojenské mapování provedeno na podkladech Müllerových map bez korektních geodetických základů a protože nebyly důsledně dodržovány původní jednotné směrnice vydané císařským vojenským štábem, došlo ještě v 80. letech 18. století k opravám původních map a k rozsáhlému novému mapování,

Obr. 2. W. J. J. Pachmann: *Descriptio et explicatio Piscinarum Trebonensium Celsissimi Principis de Schwarzenberg* (Mapa rybníční soustavy na treboňském panství z roku 1779). Fond Velkostatek Třeboň, Státní oblastní archiv v Třeboni. Zdroj: Hrdličková, M. "Historické mapy v digitálním světě. Digitalizace mapových souborů ve Státním oblastním archivu v Třeboni. *Knihovna plus*, 2013, 1 (<http://knihovna.nkp.cz/knihovnaplus131/hrdlic.htm>)

jejichž výsledkem byl soubor topografických map pro České království *Kriegs-Karte des Königreiches Böhmen 1 : 28 800*.

Mapy druhého vojenského mapování (*Franzische Landesaufnahme, II. katonai felmérés, 1806 – 1869*) vznikaly v monarchii v době nástupu průmyslové revoluce a rozvoje intenzivních forem zemědělství. V souvislosti s tímto hospodářským rozvojem dochází na jedné straně k výraznému nárůstu ploch zemědělské půdy, na druhé straně je zaznamenána velmi malá výměra lesních ploch. Mapové dílo zachycuje tento stav také převážně v měřítku 1 : 28 800, ale díky využití jednotných korektních geodetických a kartografických základů souvisejících s budováním tzv. *Stabilního katastru*, mají mapy poprvé v historii vysokou metrickou hodnotu. Mapové dílo přichází opět s inovací v oblasti interpretace výškopisu a to zavedením pravých sklonových šraf lehmannovského typu.

Třetí vojenské mapování (*Franzisco-Josephinischen Landesaufnahme, III. katonai felmérés*) proběhlo na území Rakouska-Uherska v letech 1869 – 1887 převážně v měřítku 1 : 25 000. Z těchto tzv. topografických sekcí, vhodných pro studium organizace krajiny, byly odvozeny mapy menších měřítek (např. *Speciální mapa v měřítku 1 : 75 000*, která jako jediné topografické mapové dílo, prakticky až do roku 1957, pokrývala celé území Československa). Mapy třetího vojenského mapování (v letech 1921 – 1938 prodělaly výraznou revizi a reambulaci) umožňují odečítat dobovou strukturu krajiny. Jsou obtížněji čitelné zejména v členitém terénu díky husté kresbě pravých sklonových šraf. Inovačním prvkem je nesmělý vstup vrstevnic do interpretace výškopisu.

Velkým handicapem map vojenských mapování je skutečnost, že většinově jsou fyzicky dostupné pouze černobílé kopie jejich barevných originálů.

Významnou etapu, z hlediska krajinářského ne příliš doceněnou, tvoří topografické mapové dílo zpracovávané v letech 1928 – 1933 (tzv. *prozatímní vojenské mapování*) v měřítku 1 : 10 000 a 1 : 20 000 a dílo zpracovávané s válečným přerušením v letech 1934 – 1949 (tzv. *definitivní vojenské mapování*) v měřítku 1 : 20 000. Přestože jsou obě mapová díla z hlediska územního jen velmi malým torzem, mohou v konkrétním zájmovém území významně doplnit informaci o stavu krajiny v období tzv. první republiky (1918 – 1938) získané unikátním původním mapováním. Obdobný význam i dosah mají i německé vojenské mapy československého státního území v měřítku 1 : 25 000 vznikající od roku 1936 tzv. *Sonderausgabe, Karte des Sudetenlandes* z let 1936 – 1944 a *Messtischblätter* z let 1940 – 1944 (Mackovčín, Slavík, Havlíček, 2012).

Z poválečného období jsou pro studium krajiny k dispozici některé aktualizované listy map třetího vojenského mapování. Nově se v tomto období nabízí projekt tzv. *Státní mapy ČSR*, jenž zahrnoval mapy měřítkem 1 : 5 000, 1 : 10 000 a 1 : 50 000. Originální mapovací práce, které by zachytily stav krajiny v tomto historickém období, však

probíhaly velmi pomalu a za poměrně velkých projektových změn. Mnohé mapy tohoto díla byly sestrojeny na podkladě různých druhů topografických, ale i katastrálních map. Plošně většího pokrytí pak dosáhly přímo mapované *Státní mapy hospodářské 1 : 5 000* (1952 – 1955) a na ně navazující *Státní mapy odvozené 1 : 5 000*. Posledně jmenované se i přes svůj název díky neustálým aktualizacím postupně staly velmi vyhledávaným zdrojem polohopisných i výškopisných informací a zdrojem informací o organizaci krajiny s přesahem až do současnosti, a to v podobě *Státní mapy 1 : 5 000*, jejíž integrální součástí je i barevná ortofotomapa.

Neocenitelnou informací o krajině jako celku v poválečném období podává nové vojenské topografické mapování, které proběhlo v letech 1953 – 1957 v měřítku 1 : 25 000 a to především metodou letecké fotogrammetrie, při němž bylo použito *Gaussovo-Krügerovo příčné válcové zobrazení a souřadnicový systém S-52*. Mapy byly předmětem pravidelné obnovy a podkladem pro tvorbu map menších měřítek. Podrobnější mapování v měřítku 1 : 10 000 se uskutečnilo v letech 1957 – 1972 v *souřadnicovém systému S-42*, ale celé dílo bylo již v roce 1975 zakonzervováno. V souhrnu pak tvoří obě zmíněná měřítka unikátní studijní materiál pro období bouřlivých změn krajiny, souvisejících se socializací vesnice. Mapové dílo v měřítkách 1 : 25 000 a některých menších má prostřednictvím periodicky prováděných obnov (orientačně v letech 1967, 1972 – 1981, 1982 – 1989, 1989 – 1996 a 2001 – 2005) bezprostřední vazbu na zobrazení současné krajiny, byť již v jiném kartografickém zobrazení (UTM – *Universal Transverse Mercator*) a jiných prostorových souřadnicích (WGS84). Měřítko 1 : 25 000 se v systému stávajících vojenských topografických map stalo základem pro vybudování a udržování databáze *Digitálního modelu území (DMÚ)*.

V období normalizace se stala podrobná a přesná topografická mapa zpracovaná ve (vojenském) souřadnicovém systému S-42 značnou komplikací při výzkumu, především terénním. Po utajení těchto map mělo nastat problém vyřešit vydávání tzv. *Základních map* středních měřítek označovaných podle aktuálně platného názvu státu (např. *Základní mapa ČSSR*). Byly zpracovány v měřítkách 1 : 10 000, 1 : 25 000, 1 : 50 000, 1 : 100 000 a 1 : 200 000 v (civilním) souřadnicovém systému Jednotné trigonometrické sítě katastrální (JTSK) v *Křovákově konformním kuželovém zobrazení* v obecné poloze (obdobně jako další mapy, jejichž gestorem nebylo ministerstvo národní obrany, nýbrž resort geodézie a kartografie). Svůj účel jistě splnily, byť byly v zásadě vytvořeny odvozením od soudobých vojenských topografických map, neumožňovaly přesnou lokalizaci zkoumaného objektu nebo jevu v jakýchkoliv souřadnicích a mohly obsahovat v citlivých místech pro tehdejší společnost určité obsahové nesrovnalosti. Jejich souběžně udržované tajné verze ovšem při četných aktualizacích v 70. a 80. letech 20. století zachytily významné zlomové jevy v krajině (stavby

přehrad, komunikací, změna ploch intravilánu sídel aj.). Tyto verze aktualizované *Základní mapy České republiky* v měřítku 1 : 10 000 pak stály v polovině 90. let 20. století u kolébky databázově založeného prostorového informačního systému ZABAGED® (*Základní báze geografických dat*).

Podrobné mapy

Slušným informačním zdrojem o struktuře krajiny v relativně velkém měřítku jsou katastrální mapy. Ty mají pro účely fiskální zachycovat aktuální vlastnický stav, a proto jsou svým obsahem velmi proměnlivé. Určitou „stabilitu“ představují „data prvního vydání“ map různých katastrů. S ohledem na krajinu svým velkým měřítkem nenabízejí potřebný generalizační nadhled. Představují však neocenitelný zdroj informací o využití půdy a mapy aktualizované přibližně do konce druhé světové války i zdroj informací strukturálního charakteru, neboť z nich lze odečíst např. i průchodnost krajiny. Jejich velkým handicapem je neexistence výškopisu.

První katastr, založený na přímém měření skutečného stavu v terénu, tzv. *Josefský katastr* (1789 – 1791), představoval jen krátkou, byť vysoce motivační, historickou etapu.

Díky mapování pro Stablní katastr (1817 – 1861) je zachycen stav krajiny v letech 1826 – 1843 (Čechy), resp. 1824 – 1836 (Morava a Slezsko) na tzv. povinných císařských otiscích. Z příslušných písemných a vceňovacích operátů lze zjistit řadu informací o pěstované kultuře, výnosech a bonitě půd.

Stablní katastr stárnul podstatně rychleji, než se předpokládalo, protože nebylo zajištěno jeho systematické udržování. Proto bylo nařízeno jeho jednorázové doplnění. Práce byly prováděny ve velkém spěchu v letech 1869 – 1881 a kvalita původního díla značně utrpěla. Z měřického operátu Stablního katastru je dodnes odvozena i většina platných katastrálních map na území České republiky. Aktuální informace katastrálního charakteru jsou pak dostupné k časovým intervalům, které souvisí s československým Pozemkovým katastrem (1927), Evidencí nemovitostí, jejíž měřický operát byl reprezentován především novými pozemkovými mapami vyhotovenými na podkladě *technicko-hospodářského mapování* (THM, 1961 – 1981) a z podkladů pro tvorbu Základních map velkých měřítek (ZMVM, 1981 – 1992) a soudobým Katastrem nemovitostí České republiky, jenž cílí k plně digitální geoprostorové prezentaci informací.

* * *

O tom, že staré mapy, veduty aj. obrazové podklady zaznamenávají krajinu k určitému historickému okamžiku, prožívají svou renesanci i v nové komunikační společnosti, svědčí např. iniciativa Českého úřadu zeměměřického a katastrálního (ČÚZK) či řady vědeckých a pedagogických organizací, např. Laboratoře geoinfor-

matiky Fakulty životního prostředí Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem (UJEP) a dalších. Na mapových serverech (zde např. <http://archivnimapy.cuzk.cz/>, <http://oldmaps.geolab.cz>) selektivně zpřístupňují naskenované mapové listy „Müllerova“ mapování, vojenských mapování, omezeně i císařských otisků map Stablního katastru aj.

K této iniciativě se velmi razantně hlásí i státní sektor, který v roce 2011 aktivoval internetový portál na adrese <http://geoportal.gov.cz> v duchu směrnice INSPIRE. Server nabízí širokou škálu nejrůznějších mapových podkladů, včetně bežešvé vrstvy druhého a třetího vojenského mapování a historických ortofotomap vytvořených na podkladě leteckého snímkování z 50. let 20. století.

Staré mapy a obrazové materiály různého druhu a kvality podávají neocenitelnou informaci o paměti krajiny, stáří a stabilitě jednotlivých krajinných struktur. Praktickým výstupem jejich analýzy pak může být např. návrh kostry ekologické stability krajiny, pozemková úprava, návrh protierozní ochrany či revitalizačního opatření apod.

Je potěšující, že i současná národní kartografická tvorba vytváří *věkům budoucím* pro potřeby studia dnešní krajiny kvalitní (polohově přesná a obsahově velmi bohatá) topografická kartografická díla, jež odrážejí i stav této komunikační společnosti. Nepokládám sice za zcela ideální, že se těžiště jejich vizualizace přenáší spíše do oblasti virtuální (mapové servery), ale v renesanci tištěných mapových podkladů věřím.

Neprávem jsou v tomto příspěvku odsunuty stranou tematické mapy např. lesnické, vodohospodářské, pedologické aj. Zobrazují jen výběr ze složek krajiny a obvykle vyžadují větší erudici jejich uživatelů. V historických souvislostech přinášejí problém, který se obvykle na topografických mapách neprojevuje a na katastrálních mapách jen do určité míry. Jde totiž o, někdy výrazné, změny metodiky mapování daného jevu nebo krajinného prvku, který srovnání v historických souvislostech komplikuje, až znemožňuje.

Literatura

- Hrnčiarová, T., Mackovčín, P., Zvara, I. et al.: Atlas krajiny České republiky / Landscape Atlas of the Czech Republic. Praha: Ministerstvo životního prostředí ČR, Průhonice: Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i., 2009, 332 s.
- Kolejka, J.: Digitální krajinná mapa a její využití. Kartografické listy, 2001, 9, s. 55 – 66.
- Mackovčín, P., Slavík, P., Havlíček, M.: Nekompletní mapové soubory z území Československa (1921 – 1949). Acta Pruhoniana, 2012, 101, s. 41 – 46.
- Pellantová, J. a kol.: Metodika mapování krajiny. Praha: ČÚOP Brno, 1994, 34 s. a přílohy

RNDr. Ladislav Plánka, CSc., planka.l@fce.vutbr.cz
Ústav geodézie Fakulty stavební Vysokého učení technického v Brně, Veverí 95, 602 00 Brno